

ХОТИН-ҚИЗЛАРНИНГ ЯШИЛ ИҚТИСОДИЁТДАГИ ЎРНИНИ ОШИРИШДА ИЛГОР ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАСИ

Рустамов Жахонгир Икром ўғли -

“Оила ва гендер” илмий-тадқиқот

институтини бўлими бошлиғи, социология

фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

Аннотация. Ушбу мақолада айрим хорижий мамлакатларда хотин-қизларнинг яшил иқтисодиётдаги ўрнини ошириш борасидаги тажрибалари таҳлил қилинган. Маълумки, яшил иқтисодиёт, яъни барқарор ва атроф-муҳитга ўзгаришсиз таъсир кўрсатган иқтисодий ривожланиш модели, замон талабларига мувофиқ равишда, муҳит ва ижтимоий тараққиётни биргаликда ўрганади. Бу жараёнда хотин-қизлар фаоллиги ва иштирокини ошириш муҳим аҳамиятга эга, чунки улар ҳар томонлама ривожланиш ва атроф-муҳитга эътибор билан боғлиқ бўлган инновацион қарорлар қабул қилишда асосий роль ўйнайдилар. Мақолада кўрсатилган яна бир муҳим жиҳат, бу тажрибаларнинг Ўзбекистонда татбиқ этилиши учун янги имкониятлар ва йўللарни кўрсатишга қаратилган.

Калит сўзлар. Хотин-қизлар, яшил иқтисодиёт, атроф-муҳит, барқарор ривожланиш, инновациялар, экологик барқарорлик, янги энергия манбалари, иқтисодий тараққиёт, қуёш энергияси, биогаз, экологик тадбиркорлик.

Аннотация. В статье анализируется опыт некоторых зарубежных стран по повышению роли женщин в зеленой экономике. Как известно, зеленая экономика, то есть модель экономического развития, которая является устойчивой и не оказывает негативного воздействия на окружающую среду, изучает окружающую среду и социальное развитие в совокупности, в соответствии с требованиями времени. Расширение участия женщин в этом процессе имеет решающее значение, поскольку они играют ключевую роль в принятии инновационных решений, связанных с комплексным развитием и охраной окружающей среды. Другим важным аспектом статьи является то, что она направлена на то, чтобы показать новые возможности и пути внедрения этого опыта в Узбекистане.

Ключевые слова. Женщины, зеленая экономика, окружающая среда, устойчивое развитие, инновации, экологическая устойчивость, новые источники энергии, экономическое развитие, солнечная энергия, биогаз, экологическое предпринимательство.

Annotation. This article analyzes the experiences of some foreign countries in increasing the role of women in the green economy. As is known, the green economy, that is, a model of economic development that is sustainable and has an unchanged impact on the environment, simultaneously studies the environment and social development in accordance with the requirements of the time. Increasing the activity and participation of

women in this process is of great importance, since they play a key role in making innovative decisions related to comprehensive development and environmental care. Another important aspect of the article is aimed at showing new opportunities and ways for the implementation of these experiences in Uzbekistan.

Keywords. Women, green economy, environment, sustainable development, innovations, environmental sustainability, new energy sources, economic development, solar energy, biogas, ecological entrepreneurship.

КИРИШ.

Хорижий давлатлар хотин-қизларнинг яшил иқтисодиётдаги иштирокини рағбатлантириш, экологик барқарорликни таъминлаш ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш борасида муҳим қадамлар ташланмоқда. Яшил иқтисодиёт, яъни экологик барқарор ривожланишга асосланган иқтисодий модел, инсон ва табиат ўртасидаги мувозанатни сақлашга интилади. Хотин-қизлар жамиятнинг асосий фаол қатлами сифатида яшил иқтисодиётнинг ривожланишига жуда катта ҳисса қўшишлари мумкин.

Хорижий тажрибалар, хусусан, Шимолий Европа ва АҚШ каби давлатларда хотин-қизларнинг экологик фаоллигини рағбатлантириш борасида кўплаб самарали механизмлар ва стратегиялар ишлаб чиқилган. Бу давлатларда хотин-қизларнинг яшил иқтисодиётдаги иштироки молиявий қўллаб-қувватлаш, экологик таълим, тадбиркорликни рағбатлантириш ва қонунчиликдаги ислохотлар орқали рағбатлантирилмоқда.

Ўзбекистонда ҳам ушбу тажрибаларни ҳисобга олиш ва улардан фойдаланиш, хотин-қизларни яшил иқтисодиётга кенгроқ жалб қилиш, экологик барқарорликни таъминлаш ва ривожланишда муҳим аҳамиятга эга. Маълумотларни таҳлил қилиш, хорижий давлатлардаги амалий тажрибаларни ўрганиш ва уларни миллий контекстга мослаштириш, Ўзбекистондаги хотин-қизларнинг яшил иқтисодиётдаги иштирокига янги имкониятлар яратишга хизмат қилади.

Асосий қисм. Хорижий мамлакатларда аёлларнинг яшил иқтисодиётдаги иштирокни ошириш соҳасида катта ўсиш ва ривожланиш кузатилмоқда. Аёллар бу соҳада нафақат иқтисодий фаолликни ошириш, балки атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, барқарор ривожланиш ва ижтимоий адолатни таъминлашга ҳам ҳисса қўшмоқда. Улар кўплаб яшил иқтисодиётда лойиҳаларини амалга ошириб, яшил технологияларни ривожлантириш, қайта тикланадиган энергия манбаларини кенгайтириш, чиқиндиларни қайта ишлаш ва экологик тоза маҳсулотлар ишлаб чиқариш каби соҳаларда илғор ташаббуслар кўрсатмоқдалар. Шу билан бирга, бу аёллар учун иқтисодий имкониятлар яратиш билан бирга, жамиятдаги гендер тенглигини таъминлаш ва ижтимоий-иқтисодий фаровонликни оширишда ҳам муҳим аҳамиятга эга.

Бу нафақат иқтисодий барқарорликка, балки моддий ўсиш ва жамиятдаги ўзгаришларга ҳам ижобий таъсир кўрсатмоқда. Хорижий мамлакатларда

аёлларнинг яшил иқтисодиётдаги иштироктни ошириш масаласи йирик ижтимоий-сиёсий муҳокамаларни келтириб чиқаради ва кўплаб халқаро ташкилотлар томонидан қўллаб-қувватланмоқда.

Хорижий мамлакатларда хотин-қизлар яшил иқтисодиётда иштирокини ошириш соҳасида турли фаолиятларни амалга ошириб, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва барқарор ривожланишга ҳисса қўшмоқдалар. Қуйида айрим мамлакатлардаги аёлларнинг яшил иқтисодиётдаги фаолиятлари ҳақида маълумотлар келтирилган. Масалан, Ҳиндистонда «SEWA» (Self-Employed Women's Association) номли хотин-қизларнинг ўз-ўзини иш билан таъминлашига ёрдам берадиган ташкилот мавжуд. Бу ташкилот 1972 йилда Индира Баи Пател томонидан ташкил этилган ва унинг асосий мақсади қашшоқликни камайтириш, хотин-қизлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва уларнинг иқтисодий мустақиллигини оширишдир. Ташкилот асосан, ўз-ўзини иш билан таъминлаган аёлларни бирлаштиради, улар кўпинча қишлоқ хўжалиги ёки кичик яшил тадбиркорлик билан шуғулланади. Унда аёлларни қайта тикланувчи энергия манбалари билан таъминлаш, уларни қуёш энергияси, биогаз ва шамол энергиясидан самарали фойдаланишга ўргатиш орқали атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва барқарор ривожланишни қўллаб-қувватлашга қаратилган¹.

Ташкилот дастурининг асосий мақсадлари қуйидагилардан иборат:

- Қишлоқ аёлларини қуёш энергияси ва биогаз технологияларидан фойдаланишга ўргатиш.
- Кам таъминланган оилалар учун тоза энергия манбаларини жорий этиш.
- Аёлларнинг иқтисодий мустақиллигини ошириш ва янги иш ўринларини яратиш.
- Анъанавий ёкилғилар (кўмир, олов ёғи) ўрнига тоза энергия манбаларидан фойдаланиш.
- Углерод изини камайтириш ва иқлим ўзгаришига қарши курашиш.

«SEWA» ташкилоти дастурни амалга оширишда бир неча асосий йўналишга эътибор қаратади². Аёлларни қайта тикланувчи энергия технологияларига ўргатиш зарур. Бунда қуйидаги жиҳатларга алоҳида эътибор қаратилади. Яъни қишлоқ аёлларига қуёш панеллари, шамол турбиналари ва биогаз генераторларидан фойдаланиш бўйича амалиёт курслари ўтказилади. Қуёш батареялари ва биогаз ускуналарининг ишлаш механизмлари ва уларга хизмат кўрсатиш бўйича аёлларга махсус тренинглар ўтказилади. Лойиҳа доирасида қизлар ва аёллар энергетика соҳасида техник мутахассис бўлиши учун малака ошириш курсларидан ўтадилар. Масалан, «SEWA» ташкилоти "Solar Saheli" дастурини амалга ошириб, Ҳиндистондаги 1 000 дан ортиқ аёлни қуёш энергияси бўйича мутахассис сифатида тайёрлаган.

¹ <https://www.sewa.org>

² <https://www.tandfonline.com>

Қишлоқ хўжалиги ва маиший ҳаётда қуёш энергиясидан фойдаланиш қуйидаги тартибда амалга оширилади:

Қуёш энергиясида ишлайдиган идишларни тарқатиш: Аёллар газ ва ёқилғидан фойдаланишни камайтириш мақсадида қуёш энергияси асосида овқат тайёрлаш мосламаларидан фойдаланадилар.

Қуёш энергиясида ишлайдиган насослар: Қишлоқ хўжалигида сув чиқариш ва томчилатиб суғориш тизими учун қуёш батареялари асосида ишлайдиган насослар жорий этилади.

Masalan, «SEWA» томонидан амалга оширилган "Solar Pump" лойиҳаси натижасида 5 000 нафар фермер аёл сувни энергия самарадорлиги юқори бўлган насослар орқали томчилатиб суғоришга ўтган.

Молиявий қўллаб-қувватлаш ва тадбиркорлик имкониятлари қуйидагилардан иборат:

- Имтиёзли кредитлар ва грантлар: «SEWA» ташкилоти аёлларга қуёш панеллари, шамол генераторлари ва биогаз ускуналари сотиб олиш учун паст фоизли кредитлар ва грантлар ажратади.

- Яшил иқтисодиёт маҳсулотларни сотиш имкониятлари: Аёллар қуёш батареялари ва биогаз ускуналаридан фойдаланиб, электр энергияси³ ишлаб чиқариш ёки қайта ишланган маҳсулотлар тайёрлаш ва сотиш орқали даромад олиш имкониятига эга бўладилар. «SEWA» ташкилоти "Solar Women Entrepreneurs" дастури орқали 5 000 аёлга қуёш энергияси ускуналарини сотиш ва ижарага бериш учун грантлар ажратган.

Лойиҳанинг ижтимоий ва иқтисодий натижалари қуйидагилардан иборат: «SEWA» томонидан амалга оширилган қайта тикланувчи энергия дастурлари натижасида:

- Қуёш энергиясига уланган аёллар сони 50 000 нафардан ортган.
- 10 000 нафардан ортиқ оила биогаз ускуналаридан фойдаланмоқда.
- 5 000 нафар аёл қуёш энергияси маҳсулотларини сотиш орқали тадбиркорлик билан шуғулланмоқда.

- 7 000 нафардан кўп аёл қайта тикланувчи энергия соҳасида иш билан таъминланган.

- Тоза энергия технологиялари орқали карбон изи 40 фоизга камайган.

«SEWA» дастури механизмини Ўзбекистон шароитида қуйидагича қўллаш имкониятлари мавжуд:

- Қишлоқ жойларида қуёш ва биогаз технологияларини жорий этиш.
- Хотин-қизларни техник мутахассис сифатида тайёрлаш ва малака ошириш дастурларини йўлга қўйиш.

- Имтиёзли кредит ва грантлар орқали қуёш энергиясидан фойдаланувчи аёллар тадбиркорлигини қўллаб-қувватлаш.

³<https://www.irena.org>

- Қишлоқ хўжалигида томчилатиб суғориш ва энергия тежовчи технологияларни кенг жорий этиш.

«SEWA» томонидан амалга оширилган қайта тикланувчи энергия дастури аёлларнинг иқтисодий мустақиллигини ошириш, яшил иқтисодиётда барқарорликни таъминлаш ва иқлим ўзгаришига қарши курашишда катта аҳамиятга эга. Ўзбекистон учун ушбу тажрибани қўллаш орқали қишлоқ жойларида хотин-қизларнинг даромад манбаларини кўпайтириш ва атроф-муҳитни муҳофаза қилишга ҳисса қўшиш мумкин.

1992 йилда Катманду (Непал)даги қаттиқ чиқиндиларни қайта ишлаб чиқариш ташкилотига асос солинган. Катманду кўчалари ва дарё қирғоқларида қолиб кетган ахлат миқдорининг кўпайишига жавобан, чиқиндиларни "беул утилизация қилиш" антисанитария тизими туфайли кучайган. Катманду водийсидан 16 нафар жасур аёллар чиқиндиларни бошқариш бўйича мамлакатда биринчи нодавлат ташкилот туздилар. Аёллар атроф-муҳитни муҳофаза қилиш кўмитаси (WEPSCO) Багмати дарёсининг жануби-ғарбий соҳилидаги Лалитпур туманида қаттиқ чиқиндиларни йўқ қилиш ва бошқариш учун янги тизим яратишга киришди. Уларнинг саъй-ҳаракатлари туфайли кўчаларга чиқиндиларни ташлашнинг эски ва антисанитария тизимига барҳам берилди ва аёллар атроф-муҳитни муҳофаза қилиш кўмитаси (WEPSCO) ҳозирда 1 800 та хонадондаги чиқиндиларни бошқаради. Ташкилот Катмандуда атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва чиқиндиларни камайтириш бўйича биринчи ўринда бўлган вақтдан бери қаттиқ маиший чиқиндиларни бошқариш бўйича инновациялари ва ташаббуслари билан машхур. Корхона турли даражаларда, жумладан, мактаблар, жамоат (аёллар гуруҳлари) ва хусусий ташкилотлар билан "Яшил доира" дастурида ишлайди. Аёллар бу тадбиркорлиги билан табиатни асрашга катта ҳисса қўшмоқдалар.

2002 йилда 16 ёшли К.Рид (Claire Reid) томонидан Жанубий Африкада жойлашган “Reel Gardening” ижтимоий корхонасига асос солинган. К.Рид ўзининг сабзавот боғини экишда дуч келган қийинчиликлардан сўнг, уруғларни жойлаш ва суғориш жараёнини соддалаштириш мақсадида қоғоз лентага ўралган уруғлар ихтиро қилади. Бу инновация унга 2002 йилда Эском ёш олимлар кўргазмасида олтин медални қўлга киритишга ёрдам берган⁴. Корхонада патентланган қўлда ишланган сабзавот уруғидан тайёрланган маҳсулотлар ишлаб чиқарилади. Корхона уруғлардан органик сабзавотлар, ўтлар ва гуллар етиштиришнинг оддий, тежамкор ва қулай воситалари аниқлади ва ишлаб чиқилади. Тижорат концепцияси оддий ва тушунарли кўрсатмалар билан тўлдирилган биологик парчаланадиган, олдиндан уруғланган, уруғлик чизигидан фойдаланади. Тадбиркор аёл К.Рид ва унинг “Reel Garde”ning компаниясининг яратилиши, унинг ижтимоий, иқтисодий ҳамда яшил иқтисодиётга таъсири Жанубий Африка давлатининг барқарор ривожланишига сезиларли ҳисса қўшган.

⁴ https://reelgardening.co.za/about-us/how-it-all-began/?utm_source=chatgpt.com

“EmpowerWomen.org” тадбиркорлик марказининг ишга туширилиши. БМТ Аёллари “SEED Afrika” симпозиумида “EmpowerWomen.org” (Аёлларга куч беринг) тадбиркорлик марказини ишга туширади. Ушбу Тадбиркорлик глобал онлайн экотизим бўлиб, тадбиркор аёллар, гендер тенглиги бўйича ҳаракатларини намойиш этган компаниялар ва бошқа тадбиркорлик ҳамкорлар бир-биридан ўрганиш, иқтисодий ва ижтимоий манфаатларни амалга ошириш учун хизмат қилади. Бу компаниялар тадбиркорлик ҳамкорларга гендер тенглигини қандай қилиб ўзларининг асосий тадбиркорлик ва ташкилий мақсадларининг бир қисмига айлантираётганликларини намойиш қилишлари учун ташкил этилган. Бунда аёллар иқтисодий имкониятларини кенгайтиришни қўллаб-қувватлаш бўйича ўз стратегиялари ва ташаббусларини намойиш этиш ва ўқув ресурслари ва тажрибаларини оширишлари мумкин. Ишбилармон аёллар ва корхоналар жамоалари учун тадбиркорлик маркази ўз тадбиркорлигини ташкил этиш ва юритиш бўйича ҳикоялар, тажриба алмашиш ҳамда ўз маҳсулотлари, хизматларини намойиш қилиш учун жой бўлади.

2014 йилдаги “SEED симпозиуми” Африканинг бўлажак тадбиркор аёллари билан учрашадиган жой ҳисобланади. Иштирокчилар гендер тенглиги ва аёлларнинг ижтимоий ва яшил тадбиркорлик контекстида имкониятларини кенгайтириш каби долзарб мавзулар атрофидаги муаммоларни муҳокама қилиш имкониятига эга бўладилар.

Африкадаги аёллар ва қизлар иқлим ўзгаришига мослашишда қишлоқ хўжалиги каби муҳим тармоқлардаги роли ёки табиий ресурсларни барқарор бошқариш ва экотизимларни сақлаш орқали муҳим рол ўйнайди. Аёллар қишлоқ хўжалиги, чиқиндиларни бошқариш ва қайта тикланадиган энергиянинг айрим соҳаларида (биомаса) ҳаддан ташқари кўп ишлайди.

Шунингдек, Жанубий Африкада **"Green Business College"**(Яшил бизнес коллежи) мавжуд бўлиб, у Жанубий Африкада аёлларнинг яшил иқтисодиёт соҳасида билим ва кўникмаларини оширишга йўналтирилган таълим муассасаси ҳисобланади. У қайта ишлаш, барқарор қишлоқ хўжалиги, қайта тикланувчи энергия ва яшил технологиялар бўйича тренинглар, бизнес маслаҳатларини тақдим этади. Ушбу таълим маскани фаолияти орқали аёлларни молиявий қўллаб-қувватлаш, грантлар ва стартап имкониятлари орқали ўз бизнесларини бошлаш ва ривожлантиришга йўналтириб, жамиятда барқарор ривожланиш ва атроф-муҳит муҳофазасига ҳисса қўшади.

Ўрта эр денгизи араб аёлларининг таълим ва тадқиқот маркази иттифоқи (CAWTAR), Марокаш ижтимоий иқтисодиёт ва бирдамлик тармоғи (REMESS) (Union for the Mediterranean Centre of Arab Women for Training and Research (CAWTAR), Réseau Marocain de l'Economie Sociale et Solidaire (REMESS)) каби ташкилотлар ҳамкорлигида "Яшил йўлда аёллар"(WGP) лойиҳаси ишлаб чиқилган. Лойиҳанинг асосий мақсади Иордания, Марокаш ва Тунисда яшил айлана иқтисодиётида аёлларнинг бандлиги ва тадбиркорлик имкониятларини

рағбатлантириш орқали уларнинг имкониятларини кенгайтиришдир. Лойиха аёллар учун иқтисодий имкониятларни яхшилаш, гендер тенглиги ва ижтимоий инклюзивликни ошириш ҳамда барқарор амалиётни илгари суришдан иборат. Яшил иқтисодиёт аёллар бандлиги ва тадбиркорлиги учун катта имкониятларга эга. Аёллар туризм, қишлоқ хўжалиги ва ҳунармандчилик каби тегишли соҳаларда, айниқса иқлим ўзгариши уй хўжаликларига босим ўтказадиган ва энг заиф одамларни миграцияга мажбур қиладиган қишлоқ жойларида аллақачон фаолият юритишмоқда. Бинобарин, аёллар иқлим бўйича ҳаракатлар ва барқарор даромад олиш учун мультипликатор ва воситага айланиши мумкин. Шу нуқтаи назардан, лойиҳанинг асосий мақсадлари яшил сектордаги тадбиркор аёлларни ўқув дастурлари, тармоқ платформалари ва муваффақият ҳикояларини намойиш этиш орқали қўллаб-қувватлашдан иборат. Умуман олганда, “Яшил йўлда аёллар” аёлларга гендер билан боғлиқ тўсиқларни енгиб ўтиш, ўз жамиятларида барқарор ривожланишга ҳисса қўшиш ва яшил доирада иқтисодий ўсишга ёрдам беришга интилади. Барқарор амалиётларни қўллаш орқали тадбиркор аёллар исрофгарчилиқни камайтиради, ресурслардан самарали фойдаланади ва табиий ресурсларни сақлайди⁵.

Ветнам хотин-қизлар иттифоқи яшил иқтисодиётни ривожлантириш бўйича қўллаб амалий тадбирлар ўтказди, масалан, аёлларни атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва иқлим ўзгаришига қарши курашишда иштирок этишга сафарбар қилиш, иқтисодиётни яшил ва барқарор ўсиш сари рағбатлантиришда тадбиркор аёлларга ҳамроҳлик қилиш. Тоза ишлаб чиқариш, қайта ишлаш, истеъмол қилиш ва яшил ҳаёт моделлари бўйича қўллаб ташаббусларга бутун мамлакат бўйлаб аёллар жавоб берган. 2019 йилда “Аёллар ва яшил иқтисодиёт келажаги” мавзусидаги стартап тадбири, 2022 йилда “Аёллар стартаплари ОСОП маҳсулот брендларини яхшилади”, 2023 йилда “Аёллар стартаплари маҳаллий ресурсларни рағбатлантирадилар” ва “Аёллар стартаплари, инновациялар ва яшил трансформациялар”да аёллар иштирокини рағбатлантирадиган турли танлов ва тадбирлар ўтказилди⁶. Ушбу тадбирлар аёлларнинг яшил иқтисодиётда иштироки ўсиб бораётганини кўрсатади.

Марказий Америка Аёллар Жамғармаси (Central American Women's Fund - CAM) томонидан қўллаб-қувватланган ва LEMOV (Lideres de Mujeres de Occidente) коллективи томонидан амалга оширилган “Бизнинг овозимиз, бизнинг атрофимиз” ҳаракати, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва барқарор ривожланишни таъминлашга қаратилган ташаббусдир. Ушбу ҳаракат “дунёни ўзгартираётган аёллар” (“Mujeres Transformando el Mundo”) дастури доирасида амалга оширилган⁷. Ушбу дастур Марказий Америкада яшил иқтисодиётни ривожлантиришга қаратилган муҳим қадам бўлиб, аёлларнинг яшил иқтисодиётдаги фаолияти ва

⁵ https://ufmsecretariat.org/project/women-green-path/?utm_source=chatgpt.com

⁶ <https://en.nhandan.vn/role-of-women-in-green-economy-post138044.html>

⁷ <https://www.giz.de/en/worldwide/150945.html>

барқарор ривожланишга бўлган ҳиссаси ошиб бораётганини кўрсатади. Бу турдаги ташаббуслар аёлларнинг ўз жамоаларини, атроф-муҳитни ва иқтисодий-ижтимоий соҳага бўлган таъсирини янги босқичга олиб чиқади.

Данияда аёллар кўпинча қайта тикланувчи энергия манбаларини ривожлантиришга қаратилган фаолиятлар билан шуғулланадилар. Мисол учун, Ruth P. Andersen қуёш энергияси тизимларини ўрнатиш ва бошқа яшил технологияларни ривожлантириш билан шуғулланадиган аёл тадбиркордир. Данияда бу соҳада аёлларни қўллаб-қувватлаш учун ҳукумат ва турли ташкилотлар махсус грантлар ва дастурлар тақдим этади⁸.

Хулоса

Хулоса қилиб айтганда, мақолада хорижий мамлакатларда хотин-қизларнинг яшил иқтисодиётдаги ўрнини ошириш борасидаги тажрибалар таҳлил қилинди. Бу тажрибалар шуни кўрсатмоқдаки, яшил иқтисодиётга олиб келувчи тадбирларда хотин-қизлар фаоллиги ва иштироки муҳим аҳамиятга эга. Таҳлил қилинган мамлакатларда экологик барқарорлик ва яшил технологияларнинг тараққиётида хотин-қизлар учун махсус дастурлар ва имкониятлар мавжуд.

Шунингдек, ушбу тажрибалар Ўзбекистонда ҳам татбиқ этилиши мумкин бўлган янги йўللارни кўрсатади, бу эса мамлакатдаги яшил иқтисодиётга оид саъй-ҳаракатларнинг самарадорлигини оширишга хизмат қилади. Ушбу мақола экологик, ижтимоий ва иқтисодий жиҳатлардан хотин-қизларнинг яшил иқтисодиётдаги иштирокини оширишнинг фойдаларига ишора қилади ва бу борадаги тизимли тадқиқотларнинг аҳамиятини кўрсатади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. Abduramanov K., Dekhkanov S. Experience of foreign countries in the prevention of early marriage and early childbirth //InterConf. – 2021.
2. Abduramanov X.X. O'zbekistonda tashkillashtirilgan migratsiya jarayonlarining tahlili. Ўзбекистон республикасини ривожлантириш стратегиясининг янги босқичида инсон омили ва манфаатлари: халқаро амалиёт ва Ўзбекистон тажрибаси. Илмий-амалий конференция материаллари тўплами. – Тошкент, 2019. – 157-159.
3. Abduramanov, K. K. (2016). Evaluation of the influence demographic factors on aging population in the Republic of Uzbekistan. *Lucrările Seminarului Geografic "Dimitrie Cantemir"*, 42, 93-98.
4. Abduramanov, X. X., & Bakieva, I. A. (2018). Peculiarities of Employment of Population in Ferghana Region. *Economics and Innovative Technologies*, 2018(3), 8.

⁸ <https://ens.dk/en>

5. Abduramonov X. Ўзбекистон Республикасида янги демографик вазиятнинг шаклланиш хусусиятлари //Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2013. – №. 3. – С. 22-31.
6. Abduramonov, X. (2012). Аҳоли кексайиш даражасининг шаклланиш механизмлари ва кўрсаткичлари. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (2), 299-310.
7. Рустамов Ж. ОТАЛИК ИЖТИМОЙ ИНСТИТУТ СИФАТИДА //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 8. – С. 109-113.
8. Абдураманов Х. Ўзбекистон Республикасида демографик ривожланишнинг кўп омилли таҳлили ва истикбол кўрсаткичлари //Экономика И Образование. – 2020. – Т. 1. – №. 2. – С. 137-142.
9. Xudaybergenovich A. X., Ikrom o'g'li R. J. OLIY O 'QUV YURTI TALABALARIDA NIKOHGACHA BO 'LGAN XULQ-ATVOR VA OILA QURISHNING O 'ZIGA XOSLIGI //TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIIY JURNALI. – 2024. – Т. 4. – №. 5. – С. 170-176.
10. Rustamov J. I. VOYAGA YETMAGANLAR O 'RTASIDA ERTA NIKOHLARNING OLDINI OLISH BO 'YICHA XORIJ TAJRIBALARI //Current approaches and new research in modern sciences. – 2024. – Т. 3. – №. 3. – С. 18-26.
11. Jakhongir R. CAUSES OF EARLY MARRIAGES AND EARLY BIRTHS AND THEIR CONSEQUENCES //Open Access Repository. – 2023. – Т. 4. – №. 03. – С. 99-104.
12. <https://www.sewa.org>
13. <https://en.nhandan.vn/role-of-women-in-green-economy-post138044.html>
14. <https://www.giz.de/en/worldwide/150945.html>
15. <https://ens.dk/en>
16. https://ufmsecretariat.org/project/women-green-path/?utm_source=chatgpt.com
17. https://reelgardening.co.za/about-us/how-it-all-began/?utm_source=chatgpt.com